

УДК 330.34

Богашко О. Л.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та управління бізнесом
Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

Bogashko O. L.
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer of Marketing and Business Management Department,
Education and Research Institute for Economics and Business Education
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

MANAGEMENT OF REGIONAL INNOVATION DEVELOPMENT: THEORY AND PRACTICE

Анотація. У статті визначено та проаналізовано поняття «регіональний інноваційний розвиток». Виявлено сутність, суб'єкти та цілі регіонального інноваційного розвитку. Визначено систему організаційно-методичних принципів регіонального управління інноваційним розвитком. Розглянуто найбільш дієві інструменти інноваційної політики та основні методи її реалізації на рівні регіону. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення регіонального інноваційного розвитку в Україні.

Ключові слова: регіональний інноваційний розвиток, принципи державного управління інноваційним розвитком регіону, інноваційна регіональна політика, інноваційний потенціал регіону, нормативно-правове забезпечення регіонального інноваційного розвитку.

Постановка проблеми. Регіональний аспект формування інноваційної моделі розвитку економіки нині є досить важливим та актуальним питанням. Прагнення України перейти до нового етапу суспільно-економічного розвитку відбувається в умовах становлення її державності та регіоналізації економіки, зростання самостійності регіонів і утвердження їх як відносно самостійних суб'єктів господарювання, що мають свої повноваження та обов'язки. Інноваційний потенціал регіонів виступає базовою характеристикою їх інноваційної діяльності, тоді

як забезпечення інноваційного розвитку регіонів – одне з основних завдань регіональних органів управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в економічну теорію і методологію інноваційного розвитку на мікро- і макрорівні зробили вітчизняні вчені: В.С. Бойченко, М.П. Бутко, І.М. Вахович, Н.В. Дронова, В.О. Єсіна, В.І. Зінченко, М.В. Макаренко, Т.В. Синиця, Д.М. Стеченко, С.А. Тихоміров та ін. Однак поглибленого вивчення потребують питання, що пов'язані з регулюванням інноваційного розвитку на регіональному рівні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних та зарубіжних економістів, здійсненням у галузі теорії та практики інноваційного розвитку економіки регіонів, варто зазначити, що проблематика визначення регіонального інноваційного розвитку не знайшла свого остаточного вирішення, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Постановка завдання. Головною метою роботи є виявлення сутності, визначення принципів та формулювання цілей регіонального інноваційного розвитку. Для вирішення поставленої мети дослідження вжито низку загальнонаукових методів дослідження: при аналізі літератури застосований діалектичний метод; під час дослідження досягнень сучасної економічної науки, що стосується регіонального інноваційного розвитку, використано системний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження теоретико-методологічних засад регіонального інноваційного розвитку вимагає з'ясування не тільки змісту, а й характерних рис цього терміна, що включає такі поняття, як: «розвиток», «інновація», «регіон», «регіональний розвиток», «інноваційний розвиток».

За визначенням В.І. Зінченко, регіональний інноваційний розвиток – це «система взаємопов'язаних концептуальних положень про пріоритетні напрями інноваційного розвитку регіону з метою розв'язання довгострокових завдань, забезпечення комплексного територіального управління і розміщення продуктивних сил» [6, с. 30].

В.С. Бойченко стверджує, що регіональний інноваційний розвиток – це безперервний процес якісних та (або) кількісних змін будь-якого потенціалу регіону щодо результатів виконання наукових досліджень і проектно-конструкторських розробок, які орієнтовані на вирішення науково-технічних, соціально-економічних та екологічних проблем національного та регіонального рівнів. Завдяки інноваційному потенціалу регіону створюється конкурентоспроможна продукція та визначається здатність регіону розвиватися в майбутньому [1, с. 25].

Під інноваційним розвитком регіону І.М. Вахович та Г.Л. Денисюк розуміють «якісно новий рівень збалансованого розвитку господарського комплексу регіону за рахунок впровадження інноваційних програм, що забезпечують оновлення й нарощення його економічного потенціалу» [3, с. 141].

Згідно з визначенням С.А. Тихомирова, інноваційний розвиток регіону – це «цілеспрямований і керований процес змін в різних сферах життя, спрямований на досягнення високої якості життя на території регіону, з найменшим збитком для природних ресурсів і найбільшим рівнем задоволення поточних і перспективних колективних потреб населення та інтересів держави» [11, с. 34].

Інноваційний розвиток регіону схематично можна виразити як модель перспективного розвитку регіону (рис. 1), що являє собою складний механізм, який постійно розвивається.

Для забезпечення безперервного інноваційного розвитку економіки регіонів України необхідні регулярна взаємодія науки і виробництва, повномасштабне та ефективне застосування конкурентоспроможних науково-технічних досягнень. На становлення інноваційного розвитку регіону як важливого пріоритету великий вплив, з одного боку, чинять вищезгадані чинники в поєднанні з інфраструктурним забезпеченням. З іншого боку, фінансовий, інвестиційний, трудовий і природно-ресурсний потенціали регіону, які виступають певною регіональною сукупністю, що за позитивних внутрішніх і зовнішніх обставин може бути спрямована на реалізацію нововведень. При цьому збалансованість інноваційного економічного розвитку регіонів України можна забезпечити лише за допомогою виваженої регіональної політики та адміністративно-господарських механізмів управління. Потрібні організаційні, економічні та правові рішення і умови, що сприяють прискоренню освоєння інноваційного виробництва та виведення на ринок високотехнологічної, конкурентоспроможної продукції.

Таким чином, дослідивши та проаналізувавши усі вищезгадані визначення, можна зробити висновок, що регіональний інноваційний розвиток характеризується використанням принципово нових технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними і управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, проведення політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності на основі нової – інноваційної моделі розвитку економіки. Отже, під інноваційним розвитком регіону варто розуміти процес змін, що характеризується цілеспрямованістю, необоротністю, науковою чи творчою новизною, кількісними і якісними перетвореннями у функціонуванні економіки окремої території та спрямований на значне покращення життєдіяльності людей, що там проживають.

Вирішальну роль щодо регіонального інноваційного розвитку відіграє інноваційний потенціал регіону, який являє собою сукупність інтелектуальних, інформаційних, а також фінансових та матеріальних ресурсів, необхідних для забезпечення інноваційного процесу на всіх стадіях – від продукування нових знань до поширення й реалізації інноваційної продукції, а також здатності суб'єктів господарювання до сприйняття інновацій та інноваційної активності. В останні роки з'явилися праці, в яких регіональний інноваційний потенціал розглядається із системних позицій у контексті державної інноваційної політики, розвитку інноваційної інфраструктури, трансферу технологій, інвестиційної привабливості інноваційного середовища, впливу науки і технологій на розвиток економіки регіону [8, с. 220].

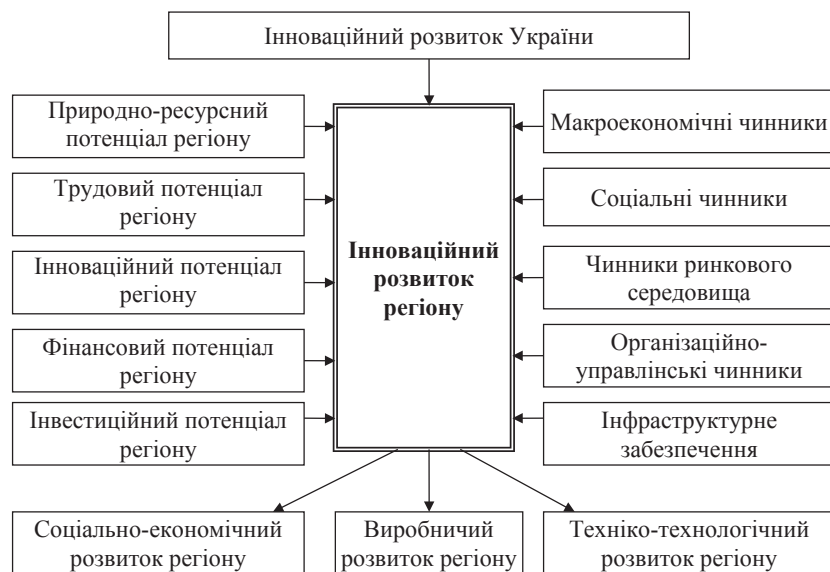

Рис. 1. Модель інноваційного розвитку регіону [2, с. 393-394]

У сучасних умовах виникає потреба у нових підходах до формування системи управління інноваційним потенціалом на регіональному рівні й розробці методів і принципів державного регулювання процесів соціально-економічного розвитку регіонів на інноваційній основі. Необхідні вдосконалення системи управління в регіоні з урахуванням взаємодії з різними господарюючими суб'єктами.

Методологічною основою управління економікою регіону виступає регіональний відтворювальний процес, який охоплює взаємозв'язки суб'єктів економіки регіону, що дає можливість комплексно розглядати їхнє поведіння з позицій нових завдань економічного й соціального розвитку регіональної системи. Відтворювальний підхід опирається на принципи, які встановлюються відповідно до законів суспільного відтворення й відображають внутрішні взаємозв'язки й взаємозалежності системи. Відповідно, функції управління інноваційним розвитком регіональних органів влади, в узагальненій формі, можна представити як створення збалансованої регіональної інноваційної системи.

Створення системи управління розвитком регіональної економіки на інноваційній основі повинне опиратися на розуміння того, по-перше, регіональна економічна система має складну структуру, по-друге, складові елементи цієї системи вимагають для свого управління розробки специфічного механізму управління, по-третє, ці механізми повинні бути взаємно несуперечливі. Управління на регіональному рівні повинне опиратися на певну систему методологічних принципів, що відображають об'єктивні закономірності регіонального інноваційного розвитку.

Розробка принципів управління регіональним інноваційним розвитком ґрунтується на науковому пізнанні об'єктивних закономірностей управління в цілому. На підставі пізнання об'єктивних закономірностей регіонального інноваційного розвитку господарства наука розробляє принципи інноваційної політики регіонального розвитку країни. Якщо закономірності відображають об'єктивну реальність регіонального інноваційного розвитку господарства, то принципи є відображенням цих закономірностей у регіональній інноваційній політиці країни [7, с. 184].

Існують різні системи принципів регіонального управління інноваційним розвитком. Так, Д.М. Стеченко пропонує таку систему організаційно-методичних принципів регіонального управління:

- Принцип історизму.
- Принцип єдності регіональної інноваційної політики суспільства та господарського будівництва.
- Принцип комплексності.
- Принцип природно-господарської збалансованості й оптимальності.
- Принцип пріоритетності.
- Принцип варіантності.
- Принцип узгодження інтересів місцевих органів управління інноваційним розвитком регіону з госпрозрахунковими інтересами підприємств.
- Принцип пропорційності забезпечення фінансовими ресурсами за рівнями адміністративно-територіальної ієрархії [10].

Зважаючи на те, що регіональна інноваційна політика спрямована на вирішення комплексу взаємозалежних проблем і завдань, її необхідно розглядати як цілісну систему інструментів, які використовуються на основі єдиних цільових настанов і науково-методологічних підходів і принципів.

Інноваційну регіональну політику можна визначити як систему заходів, напрямків діяльності держави, які ставлять перед собою мету створення комплексного механізму підтримки інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності наукоємної продукції через систему інституціональних перевтілень, розробок і удосконаленню нормативно-правової бази та розвитку інфраструктури інноваційного процесу на регіональному рівні.

Найбільш дієвими інструментами державної інноваційної політики виступають:

- державні цільові програми;
- програми технологічного розвитку, що формуються для вирішення галузевих завдань, технологічному переозброєнню галузей господарства, що надають максимальний ефект економіки в цілому;
- окремі інноваційні проекти високого ступеню комерціалізації.

Таблиця 1

Нормативно-правовий аспект регіонального інноваційного розвитку в Україні [9, с. 40]

Нормативно-правові акти	Примітки
Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25.05.2001 № 341/2001	Головною метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів
Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV	Визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій
Постанова «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 № 1001	Визначає тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України, міжрегіональні диспропорції, основні проблеми регіонального розвитку, принципи регіональної політики, стратегічні завдання державної політики регіонального розвитку України до 2015 року, створення інституціональних умов для регіонального розвитку, показники оцінки та механізм реалізації стратегії
Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 751 «Про затвердження Порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди»	Визначає повноту обґрунтування доцільності підготовки та укладення угоди; відповідність пріоритетних напрямів стратегії розвитку відповідного регіону пріоритетним напрямкам Державної стратегії регіонального розвитку; пріоритетні напрями стратегії регіону; актуальність проблемних питань соціально-економічного розвитку регіону, які передбачається розв'язати за підсумками виконання угоди; очікувані результати виконання угоди
Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI	Визначає правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства

Основними методами реалізації інноваційної політики як регіону, так і держави в цілому, на які потрібно звернути особливу увагу, є:

- формування законодавчих умов і необхідної інфраструктури для позитивних змін в інноваційній сфері;
- державна підтримка і стимулювання інвесторів, що розміщують засоби в наукомістке, високотехнологічне виробництво;
- організація різних форм власності за рахунок введення певних податкових пільг, державних гарантій і кредитів;
- вдосконалення податкової системи з метою створення вигідних умов для ведення інноваційної діяльності;
- підтримка в зовнішньоекономічній діяльності, що передбачає створення умов для формування спільних з іноземними партнерами організацій по випуску вітчизняної наукомісткої продукції і реалізації її на зовнішньому ринку, забезпечення реклами вітчизняних інновацій за кордоном;
- реалізація високоефективних інноваційних проєктів під гарантії держави і ліцензій на ефективні технології і ноу-хау для освоєння виробництва новітньої продукції;
- розвиток лізингу наукомісткого унікального устаткування;
- консолідація зусиль органів державної влади і приватних інвесторів, які направлені на організацію взаємодії з іншими державами [5, с. 43].

У світі діють дві основні моделі управління регіональною інноваційною політикою – американська та японська. Американська модель у своїй основі має повну автономію підприємництва, принцип вільної конкуренції і базується на регулюванні ринку великими міжнародними корпораціями. Технологічний розвиток здійснюється за допомогою виділення окремих пріоритетних галузей. Американська модель передбачає найбільш повну автономію підприємництва. Схожу модель використовує Великобританія.

Не менш цікавим є досвід формування і реалізації інноваційної політики Японії. Вона використовує зовсім іншу модель, де навпаки, посилено роль держави. Саме через це японська модель інноваційної діяльності може становити для нас більший інтерес. Одним із дієвих засобів регіональної інноваційної політики Японії є вибір галузевих пріоритетів. Японія постійно переглядає і модернізує свої пріоритети з урахуванням останніх тенденцій розвитку світового ринку. Регіональна інноваційна політика орієнтована на потреби економічної політики та цілеспрямовану підготовку кваліфікованих кадрів [4, с. 122].

Загалом, формування інноваційної політики в різних регіонах світу відбувалося за різними, але достатньо близь-

кими схемами. Інноваційна діяльність успішно розвивається і у федеральних державах (США, Німеччина), і в унітарних (Франція), і в умовах конституційної монархії (Великобританія, Нідерланди, Іспанія), а також при комуністичному режимі в Китаї. Однак розвиток інноваційних процесів за кордоном завжди відбувався в умовах стійкої політичної ситуації і при стабільно функціонуючій економіці. Високо розвинутим зарубіжним країнам з ринковою економікою вдалося відпрацювати різноманітні ефективні адміністративні та економічні механізми, за допомогою яких може формуватися ефективна регіональна інноваційна політика.

В Україні в основі регіональної інноваційної політики держави повинні поєднуватися як вільна конкуренція та повна автономія підприємництва, так і пріоритетність певних галузей та технологій, які потребують розвитку і вдосконалення. Необхідна оптимізація державного фінансування науки та інноваційної сфери на місцевому рівні, стимулювання інноваційної активності приватного сектора. Доцільне стимулювання нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища. Вплив на розвиток інновацій повинен здійснюватися через процес регулювання нормативно-правової, фінансової, податкової і кредитної політики.

Аналізуючи чинне законодавство, пов'язане з регіональним розвитком, можна відзначити, що за більш як двадцятирічний період існування України як незалежної держави ухвалено низку важливих законодавчих актів (таблиця 1), що є підґрунтям для підвищення ефективності регіонального інноваційного розвитку в Україні.

Висновки. Для ефективного розвитку регіональної інноваційної діяльності як соціально-економічної системи з активними елементами необхідне вирішення проблем ефективності управління цією сферою. Здійснення процесу управління вимагає формування організаційної структури управління, що дає змогу реалізувати цілі та завдання у цій сфері, проаналізувати й оцінити досягнуті результати, координувати і прогнозувати інноваційну діяльність.

В Україні потрібна нова державна регіональна політика, яка б дала змогу мінімізувати ризики від нинішніх глобальних викликів, перетворити регіональні відмінності у нові можливості для успішності держави, забезпечити високий рівень якості життя людини, незалежно від місця її проживання, через забезпечення територіально-цілісного та збалансованого розвитку України, інтеграції регіонів в єдиному політичному, правовому, інформаційному та культурному просторі, максимально повного використання їхньому потенціалу з урахуванням природних, економічних, історичних, культурних, соціальних та інших особливостей.

Список використаних джерел:

1. Бойченко В.С. Регіональний інноваційний розвиток: сутність, суб'єкти, цілі та пріоритети / В.С. Бойченко // Бізнесінформ. – 2011. – № 8. – С. 23-26.
2. Бутко М.П. Регіональне управління: інноваційний підхід : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.П. Бутко, О.О. Зеленська, С.М. Зеленський та ін. – К. : Знання України, 2006. – 560 с.
3. Вахович І.М. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону / І.М. Вахович, Г.Л. Денисюк // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1(115). – С. 138-144.
4. Дронова Н.В. Вплив зарубіжного досвіду на формування регіональної інноваційної політики України / Н.В. Дронова // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2009. – № 1. – С. 120-126.
5. Єсіна В.О. Теоретичні засади та умови формування інноваційної політики держави / В.О. Єсіна // Бізнесінформ. – 2009. – № 11(1). – С. 43-44.
6. Зинченко В.И. Менеджмент качества в инновационных процессах / В.И. Зинченко // Инновации. – 2006. – № 1. – С. 28-32.
7. Макаренко М.В. Методологічні принципи управління конкурентоспроможним регіональним розвитком / М.В. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 11(125). – С. 182-188.
8. Макаренко М.В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону / М.В. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 4(130). – С. 217-224.

9. Синиця Т.В. Політика регіонального розвитку в Україні: реалії та перспективи / Т.В. Синиця, І.В. Осьмірко // Бізнес-інформ. – 2012. – № 1. – С. 40-45.
10. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком : навч. посібник / Д.М. Стеченко. – К. : Вища школа, 2000. – 223 с.
11. Тихомиров С.А. Инновационное направление регионального развития / С.А. Тихомиров, Д.В. Проскура // Инновации. – 2005. – № 7. – С. 31-36.

Анотация. В статье определено и проанализировано понятие «региональное инновационное развитие». Выявлены суть, субъекты и цели регионального инновационного развития. Определена система организационно-методических принципов регионального управления инновационным развитием. Рассмотрены наиболее действенные инструменты инновационной политики и основные методы ее реализации на уровне региона. Проанализировано нормативно-правовое обеспечение регионального инновационного развития в Украине.

Ключевые слова: региональное инновационное развитие, принципы государственного управления инновационным развитием региона, инновационная региональная политика, инновационный потенциал региона, нормативно-правовое обеспечение регионального инновационного развития.

Summary. The article defines and analyzes the concept of «regional innovation development». It's considered the essence, subjects and objectives of regional innovation. It's admitted the system of organizational and methodological principles of innovative regional development. It's considered the most effective tools of innovation policy and the basic methods of its implementation at the regional level. It's analysed the regulatory support regional innovation development in Ukraine.

Key words: regional innovative development, principles of innovation development of the region, innovative regional policy, innovative potential of the region, regulatory support of regional innovation.